

Nr 118.

Ankom till riksdagens kansli den 3 augusti 1914 kl. 11 f. m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ersättning till landsting och vissa städer samt hushållningssällskap för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel jämte en i ämnet väckt motion.

(1:a avd.)

I en till riksdagen den 20 juni 1914 avlåten, till jordbruksutskottet för förberedande handläggning hänvisad proposition, nr 196, har Kungl. Maj:t under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen antaga följande

Förslag

till

förordning angående ersättning till landsting och vissa städer samt hushållningssällskap för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel.

Med upphävande av vad i förordningen den 18 juli 1913 angående ersättning till städer och vissa köpingar, landsting och hushållningssällskap för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel stadgas i fråga om dylik särskild ersättning till landstingen och de städer, som ej deltaga i landsting, samt hushållningssällskapen, förordnas som följer:

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 10 saml. 46 häft. (Nr 118.) 1

§ 1.

Anslag, som av riksdagen beviljas för beredande av ersättning till landstingen och de städer, som ej deltaga i landsting, för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel, skall mellan landstingen och nämnda städer tillsvidare fördelas efter deras folkmängd.

Sådan fördelning verkställes årligen. Till grund för fördelningen skall läggas folkmängden vid början av det år, då fördelningen äger rum.

§ 2.

Vid fördelning av anslag, som av riksdagen beviljas för beredande av ersättning till hushållningssällskapen för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel, skall, vad angår anslag för åren 1915—1919, så förfaras, att ett grundbelopp av 10,000 kronor tillföres varje hushållningssällskap samt att därefter av anslaget återstod hälften fördelas efter den med jordbruk och fiske sysselsatta folkmängden inom hushållningssällskapsområdena och andra hälften efter den övriga folkmängden inom samma områden, dock att, därest enligt dessa grunder något hushållningssällskap skulle erhålla mindre än 35,000 kronor, detta belopp tillägges hushållningssällskapet och återstoden av anslaget enligt sagda grunder fördelas mellan de övriga hushållningssällskapen.

Från och med år 1920 skall vad sålunda stadgats tillsvidare gälla med den jämkning, att belopp, som utskiftas efter folkmängd, skall med tre femtedelar fördelas efter den med jordbruk och fiske sysselsatta folkmängden och med två femtedelar efter den övriga folkmängden inom hushållningssällskapsområdena.

Fördelning, som i denna § avses, verkställes för tioårsperioder, börjande med år 1915. Vid fördelningen beräknas folkmängden enligt senast hållna folkräkning.

§ 3.

Statskontoret skall låta till landstingen och de städer, som ej deltaga i landsting, utbetala de dem tillkommande ersättningsbeloppen, så snart uppgifterna om folkmängden vid årets början blivit tillgängliga.

De ersättningsbelopp, som tillkomma hushållningssällskapen, låter statskontoret årligen utbetala under april månad.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1915.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet i ämnet.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehaft en i andra kammaren av herr *Ekerot m. fl.* väckt motion, nr 244, i vilken hemställts, att riksdagen ville besluta att § 2 i förslag till förordning angående ersättning till landsting och vissa städer samt hushållningssällskap för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel erhåller följande lydelse:

Motion.

Vid fördelning av anslag, som av riksdagen beviljas för beredande av ersättning till hushållningssällskap för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel, skall till grund för fördelningen läggas landsbygdens folkmängd inom de olika hushållningssällskapsområdena, dock skall intet sällskap erhålla mindre belopp än 35,000 kronor.

Beträffande de skäl, som av motionärerna anförts till stöd för framställningen, får utskottet hänvisa till motionen.

Sedan nästlidet års riksdag antagit förslag till förordning angående ersättning till städer och vissa köpingar, landsting och hushållningssällskap för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel, varigenom stadgats bland annat att hushållningssällskapen årligen skulle av statsmedel erhålla tillhoppa 2,100,000 kronor, har förra riksdagen innevarande år för ifrågavarande ändamål under nionde huvudtiteln å ordinarie stat uppfört ett särskilt anslag å berörda belopp.

Utskottet.

Beträffande fördelningen mellan de olika hushållningssällskapen av ifrågavarande medel bibehölls i det av 1913 års riksdag antagna förslaget till förordning rörande berörda ersättningar den förutvarande fördelningsgrunden efter hushållningssällskapens sammanlagda folkmängd, men anhöll riksdagen tillika, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande frågan om ändrade bestämmelser i fråga om dylik grund samt för riksdagen framlägga förslag i sådant hänseende.

Under ärendets förberedande behandling hava därefter av myndigheter och korporationer föreslagits olika grunder för fördelning av ifrågavarande medel. Av de framkomna förslagen hava huvudsakligen följande fyra befunnits vara förtjänta av närmare uppmärksamhet, nämligen *dels* fördelning, såsom för närvarande, efter hushållningssällskapens totala folkmängd, *dels* fördelning efter landsbygdens folkmängd och de städers, som deltaga i landsting, *dels* fördelning efter enbart själva landsbygdens folkmängd och *dels* slutligen fördelning efter antalet av den med jordbruk och fiske sysselsatta befolkningen, vare sig densamma är bosatt i stad eller på landsbygden.

På av departementschefen i statsrådsprotokollet närmare angivna skäl har emellertid icke något av ovan omförmälda förslag till fördelning ansetts kunna läggas till grund för Kungl. Maj:ts förslag i ämnet. I stället har av Kungl. Maj:t föreslagits en sådan fördelningsgrund att, sedan ett grundbelopp av 10,000 kronor tillförts varje hushållningssällskap, hälften av anslaget återstod skulle fördelas efter den med jordbruk och fiske sysselsatta folkmängden inom hushållningssällskapsområdena och andra hälften efter den övriga folkmängden inom samma områden, dock att varje sällskap skulle garanteras ett belopp av minst 35,000 kronor. Från och med år 1920 skulle sådan förändring i proportionen mellan, å ena sidan, jordbruks- och fiskarbefolkningen samt, å andra sidan, den övriga befolkningen, vidtagas, att tre femtedelar skulle fördelas efter den med jordbruk och fiske sysselsatta folkmängden och två femtedelar efter den övriga folkmängden.

Enligt utskottets mening bör vid bestämmandet av nya grunder för fördelning av ifrågavarande medel huvudsyftet givetvis vara att få medlen i så hög grad som möjligt fördelade med hänsyn till de näringsgrenars intressen, vilka hushållningssällskapen hava till uppgift att främja. Huvudfrågan torde alltså gälla att finna den bästa och tillförlitligaste mätaren på hushållningssällskapens verksamhet samt till följd därav även behov av penningmedel för verksamhetens bedrivande. Jämte detta huvudsyftemål att erhålla en objektiv och naturlig fördelningsgrund måste det givetvis även vara synnerligen önskvärt, att förändringarna i de nuvarande förhållandena icke bliva alltför stora och i varje fall icke så plötsliga, att svårigheter därigenom skulle vållas vissa hushållningssällskap, som inrättat sin ekonomi på hittillsvarande fördelningssätt.

Den av Kungl. Maj:t föreslagna metoden för fördelning av ifrågavarande medel har emellertid icke synts utskottet vara ägnad att på ett tillfredsställande sätt fylla de fordringar, som böra ställas på en ny dylik fördelningsgrund. Enligt utskottets mening torde nämligen icke den på experimenteringens väg framkomna folkmängdsproportionen: hälften av jordbruks- och fiskarbefolkningen och hälften av den övriga befolkningen eller, efter år 1920, tre femtedelar av förstnämnda och två femtedelar av sistnämnda folkmängd, kunna sägas utgöra någon verkligt objektiv fördelningsgrund eller tillförlitlig mätare av det behov, som det härvidlag gäller att tillgodose. Snarare har det synts utskottet, som om det förslag till fördelning, som innefattas i Kungl. Maj:ts framställning, uteslutande förestavats med hänsyn till önskvärheten av att vinna ett

resultat, som så litet som möjligt avviker från nuvarande förhållanden. Utskottet anser det emellertid av den största betydelse att, då nya fördelningsgrunder nu skola för framtiden bestämmas, sådana grunder verkligen erhållas, som kunna på ett direkt och naturligt sätt uttrycka de intressen, som det gäller att främja. Att, såsom i Kungl. Maj:ts förslag ovedersägligen skett, offra detta huvudsyfte för att vinna ett resultat, som så nära som möjligt ansluter sig till nuvarande förhållanden, synes utskottet icke riktigt, då ju i så fall någon förändring av de nuvarande grunderna strängt taget icke behövt vidtagas.

Med anledning av de principiella invändningar, som sålunda måste göras mot den av Kungl. Maj:t ifrågasatta fördelningen, har utskottet ansett sig icke kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts ifrågasatt förslag.

Motionärens förslag till fördelningsgrund, nämligen landsbygdens folkmängd inom de olika hushållningssällskapsområdena, kan utskottet icke biträda redan av det skäl, att ett dylikt system skulle, såsom ock framgår av den vid motionen fogade bilaga, i högst väsentlig grad rubba de nuvarande förhållandena inom en hel del hushållningssällskap och sålunda bl. a. leda till minskning för icke mindre än tio hushållningssällskap. Av samma anledning synes icke heller en fördelning efter jordbruks- och fiskarbefolkningen kunna ifrågakomma, emedan en sådan metod skulle vålla ännu våldsammare förskjutningar i den nuvarande fördelningen än enligt motionärens förslag.

Å andra sidan synes det uppenbart, att den nuvarande fördelningsgrunden efter totala folkmängden inom respektive hushållningssällskapsområden, med hänsyn till de allvarliga anmärkningar, som riktats mot densamma, icke skäligen kan i fortsättningen bibehållas. Såsom från alla håll framhållits kan det nämligen icke anses riktigt, att vissa hushållningssällskap skola, endast på grund av att inom området finnes en större stad, i så oproportionerligt hög grad, som för närvarande är fallet, gynnas gentemot övriga hushållningssällskap.

Då det emellertid nu gäller att söka finna en fördelningsgrund, som på samma gång utgör en så vitt möjligt tillförlitlig mätare på hushållningssällskapens behov utav medel för deras verksamhet och samtidigt så litet som möjligt avviker från nu rådande förhållanden, synes det naturligaste och riktigaste vara, att den av hushållningssällskapens ombud tillstyrkta fördelningen efter landsbygdens folkmängd och de städers, som deltaga uti landsting, antages såsom fördelningsgrund. En sådan fördelning avviker nämligen från den nu gällande endast i så måtto, att densamma just avlägsnar de med den nuvarande delningsgrunden förenade huvudolägenheter, nämligen de största städernas

oberättigade inflytande vid medlens utdelande; i övrigt innebär denna fördelning mindre rubbningar av de nuvarande förhållandena än något annat förslag. Principiellt sett torde en sådan fördelning också hava synnerligen goda skäl för sig. Landstingens och hushållningssällskapets verksamhetsområden kunna nämligen på många punkter sägas sammanfalla. Sålunda gäller som bekant beträffande åtskilliga anslag och fonder på jordbrukets område, att statsbidrag erhålles endast under förutsättning, att *antingen* landsting eller hushållningssällskap eller båda i förening till samma ändamål bidra med visst belopp. Med hänsyn till att landstingen sålunda i icke ringa omfattning direkt främja intressen, som ligga inom hushållningssällskapens verksamhetssfär, synes det därför vara en fullt riktig grundsats, att vid fördelning till hushållningssällskapen av nu ifrågakvarande medel denna synpunkt även får göra sig gällande och att alltså till grund för fördelningen lägges folk-mängden å landsbygden samt i städer, som deltaga i landsting.

Givetvis skulle en dylik fördelningsgrund för sådana hushållningssällskap, som inom sig hava rikets största städer förlagda, främst Göteborgs och Bohus län samt Malmöhus län, medföra en kännbar minskning i jämförelse med en fördelning enligt nuvarande grunder, och ett i viss mån liknande förhållande torde även framdeles inträda, när någon stad tilläventyrs komme att utträda ur landsting. Olägenheterna härutav torde dock i väsentlig mån kunna mildras genom anordnandet av en lämplig övergångsperiod. Utskottet har också ansett sig böra föreslå, att ett visst belopp, lämpligen 100,000 kronor, frånskiljes det ifrågakvarande anslagsbeloppet av 2,100,000 kronor för att av Kungl. Maj:t användas, *dels* i första hand till understöd åt hushållningssällskap, som på grund av svag ekonomisk ställning eller eljest därav särskilt äro i behov, men *dels ock* i syfte att mildra övergången för de hushållningssällskap, som genom den nya fördelningsgrunden skulle komma att lida avsevärd minskning i sina inkomster. I sistnämnda avseende har utskottet tänkt sig en sådan övergångsanordning, att minskningen för hushållningssällskapen skulle, för att sällskapen måtte beredas tillfälle att ordna sin ekonomi i enlighet med de nya förhållandena, endast successivt inträda med en femtedel varje år och först efter fem år vara fullt genomförd. Genom en dylik åtgärd skulle visserligen ovannämnda belopp av 100,000 kronor under första året till övervägande delen komma att åtgå för sist berörda ändamål, men under de följande åren skulle mer och mer därav och efter 5 år beloppet i sin helhet bliva disponibelt att av Kungl. Maj:t i annan ordning användas till understöd åt hushållningssällskap på ovan angivet sätt. Givetvis borde dock ifråga-

varande belopp även framdeles kunna av Kungl. Maj:t anlitas att för hushållningssällskap minska olägenheterna av att någon inom området belägen stad utträdde ur landsting. Att fastslå några närmare regler för användningen av ifrågavarande belopp synes emellertid icke utskottet nödigt, utan torde det lämpligen böra läggas i Kungl. Maj:ts hand att disponera detsamma efter prövning i varje särskilt fall. Huvudsaken synes utskottet vara, att man uti detta belopp för framtiden erhåller en lämplig och välbehövlig regulator i Kungl. Maj:ts hand för jämkning och utjämning mellan de olika hushållningssällskapen.

Utskottets förevarande förslag innebär alltså, att ett belopp av 2,000,000 kronor skulle fördelas efter landsbygdens folkmängd samt de städers, som deltaga i landsting, samt att återstående 100,000 kronor skulle, utan att ingå i sagda fördelning, av Kungl. Maj:t användas dels till understöd åt hushållningssällskap, som därav särskilt finnas vara i behov och dels att för vissa hushållningssällskap mildra övergången till den nya fördelningsgrunden.

De belopp, som enligt utskottets förevarande förslag till fördelning skulle tillkomma de olika hushållningssällskapen, framgå närmare av en vid utskottets utlåtande fogad tabellbilaga. Av denna framgår också, att förslaget endast för de fyra hushållningssällskap, som inom sig hava rikets största städer förlagda (Stockholm härvid givetvis undantagen), medför minskning, varemot förslaget för övriga hushållningssällskap innebär ökning i förhållande till en fördelning enligt nuvarande metoder.

Med hänsyn till det reglerande inflytande, som en disposition på ovan angivet sätt av det särskilda beloppet av 100,000 kronor kan förväntas komma att utöva, anser utskottet icke behövt att, såsom av Kungl. Maj:t ifrågasatts, något visst minimibelopp eller grundbelopp uttryckligen garanteras de särskilda hushållningssällskapen.

Utskottets förevarande förslag föranleder givetvis förändrad formulering av den del utav paragraf 2 i det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till förordning, som behandlar själva fördelningsgrunden. Beträffande giltighetstiden av varje fördelning har däremot icke ansetts böra vidtagas någon förändring av Kungl. Maj:ts förslag.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen må, med avslag å herr Ekerots m. fl:s motion i ämnet och med anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition, antaga följande

Förslag
till
**förordning angående ersättning till landsting och vissa
städer samt hushållningssällskap för till statsverket
indragna brännvinsförsäljningsmedel.**

Med upphävande av vad i förordningen den 18 juli 1913 angående ersättning till städer och vissa köpingar, landsting och hushållningssällskap för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel stadgas i fråga om dylik särskild ersättning till landstingen och de städer, som ej deltaga i landsting, samt hushållningssällskapen, förordnas som följer:

§ 1.

Anslag, som av riksdagen beviljas för beredande av ersättning till landstingen och de städer, som ej deltaga i landsting, för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel, skall mellan landstingen och nämnda städer tillsvidare fördelas efter deras folkmängd.

Sådan fördelning verkställes årligen. Till grund för fördelningen skall läggas folkmängden vid början av det år, då fördelningen äger rum.

§ 2.

Anslag, som av riksdagen beviljas för beredande av ersättning till hushållningssällskapen för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel, skall mellan hushållningssällskapen tills vidare fördelas efter antalet invånare inom de särskilda hushållningssällskapens områden dels å landsbygden och dels i de städer, som deltaga i landsting; dock att ett belopp av 100,000 kronor skall, utan att ingå i nyssnämnda fördelning, av Kungl. Maj:t på sätt prövas lämpligt årligen disponeras till understöd åt hushållningssällskap, vilka därav äro i behov.

Fördelning, som i denna § avses, verkställes för tioårsperioder, börjande med år 1915. Vid fördelningen beräknas folkmängden enligt senast hållna folkräkning.

§ 3.

Statskontoret skall låta till landstingen och de städer, som ej deltaga i landsting, utbetala de dem tillkommande ersättningsbeloppen, så snart uppgifterna om folkmängden vid årets början blivit tillgängliga.

De ersättningsbelopp, som tillkomma hushållningssällskapen, låter statskontoret årligen utbetala under april månad.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1915.

Stockholm den 31 juli 1914.

På utskottets vägnar:

D. PERSSON i Tällberg.

Vid slutbehandling inom utskottet av förevarande ärende hava närvarit herrar: Persson, Ericsson, Odelberg, Lindblad, Linders, Andersson, greve Hamilton, Öberg och Kronlund, greve Wachtmeister, Ingeström, Barthelson, Jonsson, Rosén, Ekerot och Tysk.

Tabellbilaga till utskottets utlåtande.

Beräknad fördelning av 2 miljoner kronor till hushållningssällskapen.

Enligt folkmängden på landsbygden och i de städer, som deltaga i landsting, den 1 januari 1914.

Hushållningssällskap		Fördelning A.	
		Anslag. Kronor.	Ökning (+) eller minskning (—) ¹⁾
Stockholms	läns	90,617	+ 1,908
Uppsala	»	53,218	+ 1,121
Södermanlands	»	74,348	+ 1,566
Östergötlands	»	102,968	— 16,280
Jönköpings	»	88,435	+ 1,863
Kronobergs	»	64,178	+ 1,352
Kalmar läns norra del	31,784	+ 669
Kalmar » södra »	61,181	+ 1,289
Gottlands	läns	22,618	+ 477
Blekinge	»	61,235	+ 1,290
Kristianstads	»	94,979	+ 2,001
Malmöhus	»	152,449	— 35,070
Hallands	»	59,898	+ 1,262
Göteborgs och Bohus läns	88,738	— 69,255
Älvsborgs läns södra del	54,468	+ 1,148
Älvsborgs läns norra »	64,425	+ 1,357
Skaraborgs	läns	98,217	+ 2,069
Värmlands	»	106,120	+ 2,235
Örebro	»	85,973	+ 1,811
Västmanlands	»	65,101	+ 1,371
Kopparbergs	»	97,547	+ 2,055
Gävleborgs	»	90,508	— 12,370
Västernorrlands	»	104,746	+ 2,207
Jämtlands	»	49,544	+ 1,044
Västerbottens	»	67,789	+ 1,428
Norrbottens	»	68,916	+ 1,452
Summa		2,000,000	—

jämförelse med fördelningen enligt nuvarande grunder (efter folkmängden d. 1 jan. 1914).

Reservationer:

av herrar *Ericsson* och *Andersson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts förslag;

av herrar *Lindblad*, *Öberg*, *Kronlund* och *Rosén*, vilka ansett, att andra stycket av § 2 i utskottets förslag till förordning angående ersättning till landsting och vissa städer samt hushållningssällskap för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel bort hava följande lydelse:

»Fördelning, som i denna paragraf avses, verkställes årligen. Till grund för fördelningen skall läggas folkmängden vid början av det år, då fördelningen äger rum»;

av herr greve *Hamilton*;

av herr *Ekerot*, vilken ansett, att § 2 av ifrågavarande förslag till förordning bort, i vad avsåge själva delningsgrunden, erhålla följande lydelse:

»Vid fördelning av anslag, som av riksdagen beviljas för beredande av ersättning till hushållningssällskap för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel, skall till grund för fördelningen läggas landsbygdens folkmängd inom de olika hushållningssällskapsområdena; dock skall intet sällskap erhålla mindre belopp än 35,000 kronor.»

Genom bifall härtill skulle fördelningen mellan de olika hushållningssällskapen bli följande:

Hushållningssällskap.		Anslag kronor.	Ökning (+) Minskning (—) ¹⁾
Stockholms	läns	98,744	+ 10,035
Uppsala	»	49,296	— 2,801
Södermanlands	»	67,931	— 4,851
Östergötlands	»	110,285	— 8,963
Jönköpings	»	85,507	— 1,065
Kronobergs	»	74,855	+ 12,029
Kalmar läns norra	35,000	+ 3,885
» » södra	62,873	+ 2,981
Gottlands	läns	35,000	+ 12,859
Blekinge	»	54,645	— 5,300
Kristianstads	»	106,643	+ 13,665
Malmöhus	»	136,215	— 51,304
Hallands	»	57,053	— 1,583
Göteborgs och Bohus	»	97,558	— 60,435
Älvsborgs läns södra	54,571	+ 1,251
» » norra	70,615	+ 7,547
Skaraborgs	läns	101,209	+ 5,061
Värmlands	»	112,281	+ 8,396
Örebro	»	85,899	+ 1,737
Västmanlands	»	60,540	— 3,190
Kopparbergs	»	112,306	+ 16,814
Gävleborgs	»	102,216	— 662
Västernorrlands	»	114,019	+ 11,480
Jämtlands	»	56,614	+ 8,114
Västerbottens	»	79,799	+ 13,438
Norrbottnens	»	78,326	+ 10,862
Summa		2,100,000	—

¹⁾ I jämförelse med fördelningen enligt nuvarande grunder efter folkmängden den 1 januari 1914.